

Några exempel på nationell energidebatt efter kommissionens meddelande om energioberoende

Debatten om rysk gas och olja fortsätter. EU-kommissionens rapport om ökat energioberoende ska behandlas på energiministrarnas möte 13 juni och på EU-toppmötet 26-27 juni. Medlemsländernas synpunkter påverkas av deras nationella förutsättningar och inrikespolitiska debatt.

Tillväxtanalys har tidigare i två rapporter beskrivit den europeiska energipolitiska debatten i samband med Ukrainakrisen^{1,2}. Denna kortrapport innehåller några kompletterande nedslag från diskussionerna efter att kommissionen presenterat sin energioberoenderapport. Fokus är på fyra länder som har särskilda intressen i frågan: Polen, Tyskland, Bulgarien och Österrike.

Det är också värt att notera hur EU-kommissionen lyfter fram förbättringar av infrastruktur för energi i flera av landsrekommendationerna inom ramen för den europeiska terminen. Energi och ekonomisk politik är nära sammankopplade, vilket är tydligt exempelvis i Bulgarien³.

När detta skrivs pågår fortfarande förhandlingar mellan Ryssland och Ukraina om betalning för gasleveranser, med stöd från EU. Hur samtalen slutar har naturligtvis stor betydelse för de politiska diskussionerna vid de kommande EU-mötena.

Polen

I Polen har EU-kommissionens meddelande om energioberoende presenterats som en framgång för initiativet om en energiunion, trots att flera av förslagen från Donald Tusk inte finns med. Även om det inte blir gemensamma gasinköp nu är dörren öppen på sikt för åtminstone regionala gaskonsortier, heter det⁴.

¹<http://www.tillvaxtanalys.se/download/18.752e3f4c144bb4af268da7/1396423810996/Kortrapport+Ukrainakrisen+skapar+energipolitisk+debatt.pdf>

²<http://www.tillvaxtanalys.se/download/18.4de8fa031454b02a9c9e43/1398754425549/Kortrapport+Ukraina2.pdf>

³ ENDS Europe: European Semester puts focus on energy issues. 3 juni 2014.

⁴http://wyborcza.biz/biznes/1,101562,16052686,Unia_w_energii__Bruksela_posluchala_premiera_Tuska.html

Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser

Stockholm
Box 574, 101 31 Stockholm
Besöksadress: Regeringsgatan 67, 4 tr
Tel: 010 447 44 00
Fax: 010 447 44 90
info@tillvaxtanalys.se
www.tillvaxtanalys.se
Org. nr 202100-6164

Östersund (säte)
Studentplan 3, 831 40 Östersund
Besöksadress: Studentplan 3
Tel: 010 447 44 00
Fax: 010 447 44 01
Bank: Danske Bank
Kontonummer: 12 810 107 041
Swift: DABASESX
IBAN: SE6712 0000 000 12 810 107 041

Utlandskontor
Brasilia
New Delhi
Peking
Tokyo
Washington DC

Donald Tusk betonade i sitt förslag om en energiunion att **EU:s stödnivåer till förbättrad infrastruktur** bör vara höga. Det ligger i Polens intresse att fortsätta driva denna fråga, som mottagare av sådant stöd. Investeringsbehoven är stora när det gäller nya infrastrukturprojekt för gas och el. Det handlar bland annat om att knyta ihop gasnätet bättre med grannländerna inom EU, liksom om att transportera el från det planerade kärnkraftverket vid Östersjökusten till industriregionerna i södra delen av landet.

Polen fortsätter att lyfta fram energifrågorna i flera sammanhang. Landet skulle gärna vilja ha energiportföljen i den kommande EU-kommissionen. Posten som ordförande för EU-parlamentets energiutskott är också aktuell, med Jerzy Buzek och Jacek Saryusz-Wolski som två tänkbara polska kandidater.

Tyskland

Förbundskansler Angela Merkel går en balansgång mellan olika intressen när det gäller energifrågorna och Ukrainakrisen. Ryssland svarade år 2013 för ungefär 38 procent av den tyska gasimporten. Regeringen i Berlin sätter tryck på den politiska ledningen i Moskva för en nedtrappning av konflikten i Ukraina, men vill inte avbryta energisamarbetet med Ryssland.

Efter några artighetsfraser i början är man nu kritisk till stora delar av det polska förslaget om en europeisk energiunion. Utrikesminister Frank-Walter Steinmeier har bland annat kritiserat tanken på gemensamma gasinköp som ett återfall i statlig planhushållning.

Tyskland har goda möjligheter att lagra naturgas, och lagren är för närvarande välfyllda efter en mild vinter. Dessutom finns gasimporten via Nord Stream, som minskar risken för störningar om Gazprom stänger kranarna till Ukraina. En studie av det tyska ekonomiforskningsinstitutet DIW visar att Tyskland skulle klara en sådan situation bättre än många andra länder i Central- och Östeuropa⁵.

Den tyska energiomställningen kan minska beroendet av rysk gas och olja, menar regeringen. Uppfattningen i Berlin är att "Energiewende" även måste ha en europeisk dimension för att lyckas. Det är ett av skälen för Tyskland att driva **förnybar energi och ökad energieffektivitet** även på EU-nivå. Statssekreteraren Rainer Baake uttalade sig exempelvis om fördelarna med sådana åtgärder vid det informella energiministermötet 15-16 maj. Frågan om energioberoende måste ses tillsammans med EU:s klimat- och energiambitioner för år 2030, sade han bland annat.

Minskat beroende av rysk gas har används som argument för att utvinna tysk skiffergas genom **hydraulisk spräckning** (fracking). Den tyska regeringen öppnade nyligen för sådan utvinning⁶. Det ska bara vara möjligt under hårda miljökrav och inte kunna ske i vattenskyddsområden, enligt ett brev från

⁵http://www.diw.de/de/diw_01.c.465395.de/themen_nachrichten/erdgasversorgung_in_europa_trotz_ukraine_krise_gesichert.html

⁶ <http://www.manager-magazin.de/politik/deutschland/regierung-will-fracking-in-deutschland-zulassen-a-973313.html>

Datum
2014-06-12

näringsminister Sigmar Gabriel till förbundsdagen. Ny lagstiftning kan vara på plats i början av år 2015. Förändringarna beror dock inte enbart på Ukrainakrisen. Den förra tyska regeringen gjorde liknande försök och höstens koalitionsöverenskommelse innehåller skrivningar som antyder en förändring. Konkurrensvillkoren för tysk industri i förhållande till sina amerikanska konkurrenter var en het fråga redan innan Ukrainakrisen.

Däremot verkar intresset hos tyska energiföretag för nya gasledningar från Kaspiska Havet begränsat. Energijätten Eon är på väg att dra sig ur TAP-projektet (Trans-Adria-Pipeline) som skulle transportera gas från Azerbadzjan till Europa utan att passera Ryssland⁷. Flera av stora tyska energibolagen har starka band med Gazprom.

Bulgarien

Bulgarien har av historiska och kulturella skäl starka band till Ryssland. Balansgången mellan öst och väst är inte enkel. Striden om gasledningen South Stream ställer landet inför svåra val.

Premiärminister Plamen Oresharski gav i helgen vika för påtryckningarna från EU-kommissionen och sade att arbetet med gasledningen avbryts tills det är säkerställt att projektet är förenligt med EU-rätten. Bara en dag senare uttalade ekonomiminister Dragomir Stoynev att South Stream är ett oåterkalleligt projekt: "The question is not whether but how exactly it will be implemented". Stoynev har även tidigare varit pådrivande för att projektet ska genomföras.

Den politiska turbulensen om South Stream är stor och läget ändras dag för dag. Socialistpartiets ordförande Sergej Stanisjev uppmanade i tisdags regeringen att avgå. Nyval bör hållas i juli, anser Stanisjev. Två framträdande politiker från socialistpartiet har avgått, bland annat vice gruppledaren i parlamentet. Det ultranationalistiska partiet Ataka vädrar morgonluft.

Att South Stream har starka förespråkare visade sig bland annat 27 maj då det ryska konsortiet Stroytransgaz fick kontraktet för att bygga den bulgariska delen av gasledningen. Det skedde samtidigt som premiärminister Oresharski var i Bryssel och lugnade José Manuel Barroso med att Bulgarien skulle följa reglerna för EU:s inre energimarknad. Stroytransgaz anses ha nära kopplingar till den ryske oligarken Gennady Timchenko, som USA i mars placerade på sin sanktionslista mot kretsen kring Vladimir Putin.

På den andra sidan finns det liberala partiet DPS, som agerat för att Bulgarien ska följa uppmaningarna från Bryssel om att ompröva villkoren för South Stream. DPS ingår i koalitionsregeringen, men partiledaren Lyutvi Mestan uppmanade 5 juni till allmänna val redan om ett halvår på grund av oenighet om gasprojektet⁸.

⁷ <http://www.manager-magazin.de/unternehmen/energie/eon-gibt-offenbar-tap-pipeline-projekt-auf-a-973157.html>

⁸ <http://www.euractiv.com/sections/elections/south-stream-project-threatens-bring-down-bulgarian-government-302623>

Datum
2014-06-12

Energifrågorna är känsliga i Bulgarien av flera skäl. Våldsamma protester mot höjda elpriser var en anledning till att den förra, konservativa, regeringen under Bojko Borisov tvingades avgå i februari 2013. I helgen kritiserade Borisov den nuvarande regeringen för hanteringen av South Stream, och kallade utvecklingen ”en förödmjukelse för det bulgariska folket.”⁹

EU:s säkerhetskrav tvingade Bulgarien att stänga fyra reaktorer vid kärnkraftsverket i Kozlodoj inför medlemskapet år 2007. Framtiden för kärnkraft i Bulgarien är fortfarande oklar.

Synen på gasförsörjningen inklusive South Stream blir en central del av strategin för sydöstra Europa även för den nya EU-kommission som snart tillträder. Energiförsörjning för ekonomiskt svaga hushåll och arbete mot korruption är nyckelfrågor.

Bulgarien är ordförandeland i EU andra halvåret 2018.

Österrike

Historien och det geografiska läget ger Österrike en speciell ställning i energidebatten. Det finns en lång tradition av gasimport från Sovjetunionen och senare Ryssland¹⁰. Därför är alliansen mellan Gazprom och det österrikiska bolaget OMV knappast överraskande.

OMV och Gazprom kom i april överens om att South Stream-ledningen skulle fortsätta till Österrike. OMV har kritiserat föreslagna sanktioner mot Ryssland. Gazprom vill bli delägare i gashubben Baumgarten (CEGH), och OMV tycks redo att låta det ryska gasbolaget köpa 25 procent¹¹. Ungefär en tredjedel av den ryska gasexporten till Västeuropa passerar Baumgarten. EU-kommissionen har tidigare blockerat Gazprom som delägare. Här kan en ny South Stream-liknande konflikt dyka upp.

Vladimir Putin besöker Wien den 24 juni, alldeles före Europeiska rådets möte. Världlandets regering pressas från två håll. Andra EU-länder tycker det är viktigt att tala klarspråk med Putin om Ukraina. Å andra sidan är Österrikes banker oroliga för konflikter och ytterligare sanktioner mot Ryssland. Bank Austria och Raiffeisen International (RBI) har tillsammans lånat ut drygt 300 miljarder kronor i Ryssland. Banksektorn har brottats med stora problem och kan ge Österrike ytterligare skäl att hålla sig väl med Putin i energifrågorna¹².

Österrike har även andra ekonomiska intressen i gasfrågan. Landet har outnyttjad kapacitet för gaslagring. EU-kommissionens förslag om hårda krav på gasreserver skulle kunna bli en lönsam affär.

⁹ <http://www.focus-fen.net/opinion/2014/06/09/3650/south-stream-turned-into-another-humiliation-for-bulgaria-after-burgasalexandroupoli-pipeline-and-belene-npp-cedb-leader.html>

¹⁰ Högselius, Per (2013) Red Gas. Russia and the Origins of European Energy Dependence, kapitel 6 om Österrike. Palgrave Macmillan.

¹¹ <http://diepresse.com/home/wirtschaft/international/3804964/OMV-verhandelt-Kooperation-mit-Gazprom>

¹² <http://diepresse.com/home/politik/aussenpolitik/3817881/Putins-Faible-furs-Bilaterale>

Den österrikiska regeringen har redan börjat tänka kring landets EU-ordförandeskap första halvåret 2019, direkt efter Bulgarien. Det sammanfaller sannolikt med den kommande EU-kommissionens "testamente" i form av förslag för politiken i början av 2020-talet, vilket kan ge Österrike en viktig roll som ordförandeland. Energi kommer antagligen att vara ett nyckelområde även i detta tidsperspektiv.

Ytterligare nedslag

Serbien, kandidatland för EU-medlemskap, understryker South Streams betydelse för landets energiförsörjning. Gazprom och det serbiska gasbolaget Srbijagas deklarerade i slutet av maj att bygget av den serbiska delen av gasledningen ska påbörjas i juli¹³. Inställningen får kritik. "Should European Parliament vote for #Serbia´s accession process to EU, if Serbia shows disloyalty to EU on its South Stream policy?", twittrade den inflytelserike polske EU-parlamentarikern Jacek Saryusz-Wolski.

Finland och **Estland** förhandlar intensivt om terminaler för import av LNG, som kan minska energiberoendet av Ryssland. Det verkar mest troligt att två terminaler byggs, en på vardera sidan om Finska viken. Gas kan sedan lagras i Lettland, som har hög kapacitet i underjordiska anläggningar. EU kan ge stöd med upp till 75 procent av kostnaden för rörledningarna, och till ungefär 30 procent av kostnaden för terminalerna. Det hänger dock på att länderna kommer överens.

Tankesmedjor och institut

Tillväxtanalys kortrapport från den 28 april redovisade några av de analyser som tankesmedjor och institut gjort av den möjliga energipolitiska utvecklingen efter Ukrainakrisen. Diskussionen fortsätter.

Michael Emerson vid **CEPS** tar upp behovet av en överenskommelse om rimliga gaspriser för Ukraina i sitt 15-punktsprogram för framtidens relationer mellan EU, Ukraina och Ryssland. Gazprom måste gå med på en liknande prisnivå som vid försäljning till Tyskland, menar Emerson¹⁴.

James Henderson är en av de ledande experterna på Rysslands energisektor och står bakom en rad analyser från **Oxford Institute for Energy Studies** genom åren. Henderson gav nyligen ut boken *International Partnership in Russia: Conclusions from the Oil and Gas Sector*. Han berättar i en aktuell intervju om sin syn på den ryska energisektorn och konstaterar bland annat att rädslan för sanktioner redan påverkar investeringsviljan i projekt som LNG-utvinning i norra Sibirien och finansieringen för bolag som Rosneft. Risken med att använda gasen som politiskt verktyg är att Gazprom äventyrar sin ekonomiska ställning, menar Henderson och pekar på hur det statliga gasbolaget förlorat marknadsandelar på hemmaplan¹⁵.

¹³ <http://diepresse.com/home/wirtschaft/energie/3816316/Serbien-baut-South-Stream-im-Juli>

¹⁴ <http://www.ceps.eu/book/towards-fresh-deal-ukraine-eu-and-russia-and-their-neighbourhood-policies-15-steps>

¹⁵ <http://energypolicy.columbia.edu/blog/interview-james-henderson-oxford-institute-energy-studies-russian-energy>